

Богдан Андрушків, Роман Шерстюк

Економічний механізм зацікавлення у розвитку природоохоронного провайдингу в умовах підприємства

Тернопільський національний технічний університет
ім. І. Пулюя

Визначено напрями ефективних суспільних і ринкових змін в основних життєдіяльних сферах. Обґрунтовано необхідність створення дієвого механізму економічних мотивів, інтересів і стимулів, які сприятимуть реалізації процесів активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах. Відзначено, що цей механізм має набути нових ознак оптимальної комбінації чинників зацікавленості підприємництва та обумовити вибір нових цінностей та стратегічних орієнтирів у відносинах в інноваційному ланцюзі: "екологія – підприємство, підприємництво – суспільство".

Ключові слова: економічний механізм, провайдинг, мотив, підприємство, інновації, екологія – підприємство, підприємництво – суспільство.

Для створення дієвого механізму економічних мотивів, інтересів і стимулів мають бути визначені спонукальні потреби та мотиви, які б забезпечили відповідну мотивацію суб'єктів екологізації підприємництва в задоволенні екологічних потреб сус-

пільства. Цілісна структура таких потреб як об'єктивної основи мотивації досягнення цілей природоохоронного провайдингу на інноваційних засадах може бути реалізована через відповідні інтєреси. Власне, ці та інші обставини обумовили актуальність та своєчасність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічний механізм природоохоронної діяльності розвивали у своїх працях такі вчені, як В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, В. М. Навроцький, Б. М. Миркин, Г. Г. Наумова, Р. М. Хазиахметов, Л. Г. Мельник, М. К. Шапочка, А. А. Садеков [1 – 11]. Тим часом проблеми зацікавлення активізації природоохоронного провайдингу в умовах підприємств залишалися за полем зору учених України.

Мета і завдання статті. Викладений у статті матеріал спрямований на формування мотиваційного механізму активізації природоохоронної діяльності (провайдингу) в умовах підприємства на інноваційних засадах. Цей механізм має відбуватися з урахуванням особливостей функціонування і розвитку ринкової інфраструктури вітчизняного бізнесу, а також використання зарубіжного досвіду. Посилення природоохоронних вимог до якості вітчизняної продукції згідно з міжнародними стандартами екобезпеки має активізувати інноваційні екологоорієнтовані технологічні та структурні зрушення завдяки збільшенню частки виробництва екологічної продукції, розвитку процесів екологізації підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. С. М. Ілляшенко, Л. Г. Мельник вважають, що інтересами споживачів екологічних товарів і послуг є: забезпечення здоров'я людей, економія ресурсів при споживанні, користуванні, експлуатації та утилізації; низька купівельна ціна товару; забезпечення виконання кількох функцій одним товаром; безпека споживання (експлуатації), надійність експлуатації та низькі витрати на ремонт і обслуговування; придатність до використання в конкретних умовах, зручність, простота, комфортність споживання, користування та експлуатації; сучасність, подібність до відомого товару, можливість отримання прибутків, у т. ч. при утилізації.

До вихідного рівня еколого-економічних потреб суб'єктів підприємництва відносять потреби: біологічні, ресурсні, рекреаційні та самоідентифікації. Вони впливають на формуван-

ня другого рівня еколого-економічних потреб суб'єктів підприємництва, на якому виникають відповідні мотиви їх діяльності, зокрема:

— *біологічні потреби* → мотив "екологічна стійкість" (дотримання та підтримання прийнятних параметрів навколишнього природного середовища);

— *ресурсні потреби* → мотив "еколого-економічна стійкість" (відтворення природних ресурсів, раціоналізація природокористування, пошук альтернативних джерел енергії з метою зростання ефективності економіки);

— *рекреаційні потреби* → мотив "соціально-екологічна стійкість" (формування та підтримання збалансованих відносин "суспільство — природа");

— *потреби самоідентифікації* → мотив "культурно-екологічна стійкість" (відтворення успадкованих генетичних, культурно-історичних умов формування екосередовища).

Водночас екологічні потреби першого та другого рівнів є слабоінтегрованими в контексті прийняття оптимальних управлінських рішень, які переважно орієнтовані на задоволення економічних потреб; екологічні потреби другого рівня переважно не враховуються в сучасній ринковій економіці через стереотип легкості й доступності їх задоволення. У свою чергу, через формування індивідуально-екологічних, еколого-економічних, соціально-екологічних, культурно-екологічних інтересів суб'єктів господарювання може бути реалізований сам процес екологізації підприємництва [1, с. 57 — 58].

Крім того, потреба в активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах має сформувати в їх суб'єктів відчуття необхідності в певних напрямках діяльності та видах продукції, послуг (у тісному взаємозв'язку з притаманними їм властивостями, характеристиками якості, функціями). За цього необхідно враховувати еволюцію екологічних потреб, яка, на думку Л. Г. Мельника, проходить три основні стадії:

1) виробництво і застосування засобів захисту навколишнього середовища від процесів його забруднення;

2) зміна екологічно несприятливих виробів і послуг екологічно більш досконалими чи такими, що сприяють зниженню матеріало- та енергоємності систем;

3) виробництво та споживання виробів і послуг, які сприяють підтриманню стійкого розвитку систем.

Потреби першої групи мотивуються необхідністю призупинити процеси безпрецедентно високого ступеня забруднення довкілля внаслідок антропогенного впливу, які вже спричинили екологічні катастрофи в ряді регіонів світу. Потреби другої групи мотивуються переважно економічними інтересами: економія матеріальних і енергетичних ресурсів, застосування безвідходних технологій. Однак ці мотиви проявляються лише за відповідних економічних, правових і соціальних умов, що можливо на певному етапі трансформації економіки та задоволення потреб першої групи. Потреби третьої групи цілеспрямовано формуються у зв'язку з концепцією сталого розвитку [2, с. 622].

Таким чином, потреби суб'єктів активізації природоохоронного провайдингу в умовах підприємства на інноваційних засадах перетворюються в екологічні інтереси — спонукальні мотиви до здійснення відповідних напрямків екологізації підприємницької діяльності, насамперед [1, 3]:

— *засобів природозахисного характеру* (виробництво засобів запобігання екодеструктивному впливу на навколишнє середовище та людину (очисне обладнання, технології захисту ґрунтів тощо; продукування засобів ліквідації наслідків порушення середовища (напр., засоби для дезактивації ґрунтів, технології рекультивзації земель та ін.); створення засобів захисту людини, технологічних і природних систем від шкідливого впливу екодеструкції (напр., фільтрація води перед вживанням, кондиціонери повітря, захисні покриття та ін.); розробка засобів підвищення рівня імунітету людини або опірності екосистеми до негативного впливу екодеструктивних факторів);

— *товарів екологічного вдосконалення технологічних систем* (впровадження екологічно ефективних елементів у технологічні системи; ведення робіт і надання послуг, що сприяють екологічному вдосконаленню технологічних систем (науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи, консалтингові послуги, роботи з екомодернізації та ін.);

— *товарів, які сприяють зростанню ефективності життєвого циклу виробів і послуг* (розробка та випуск товарів (у т. ч. інформаційний сервіс), що дають змогу замінити неекологічні

вироби (процеси) на екологічні; розробка та випуск товарів, що сприяють економії матеріальних і енергетичних ресурсів; впровадження технологій, що забезпечують зниження рівня ресурсомісткості товарів; виробництво засобів, що сприяють рециркуляції та оптимальній переробці, утилізації відходів);

— *товарів екологізації стилю та способу життя* (розвиток екологічної освіти, просвітництва та організація інформаційного сервісу, екологічний консалтинг та ін.; виробництво засобів для підтримання біорізноманіття й стійкості екосистеми; продукування засобів, товарів, що сприяють збалансуванню взаємодії людини з природними системами (напр., створення національних парків, зелених зон, екотуризму та ін.); розвиток напрямків діяльності, які активізують духовно-культурний та морально-фізичний розвиток людини).

Інтересами виробників екологічних товарів і послуг є: зменшення екологічних зборів, платежів і штрафів; можливість розширення існуючих і завоювання нових ринків збуту; забезпечення здоров'я працівників; підвищення прибутків, зниження собівартості виробництва; підвищення іміджу підприємства. Основними загальнонаціональними, регіональними, суспільними екологічними інтересами є: підвищення екологічної безпеки національної економіки, забезпечення конкурентоспроможності країни, забезпечення здоров'я нації, подолання безробіття, поповнення Державного бюджету та ін. [3, с. 420 – 426].

В умовах трансформації економіки, на нашу думку, суб'єкти екологізації підприємництва мають враховувати нерівнозначність типів екологічних мотивацій та екологічних інтересів у суспільстві. За силою прояву мотивації слід поділяти на: 1) раціональні (якість, економічність, експлуатаційні параметри, збереження здоров'я, лікувальні властивості); 2) емоційні (стиль і спосіб життя); 3) моральні (збереження природного середовища, екологічність товару на всіх стадіях життєвого циклу).

Ці мотивації є дієвими для розвинених країн світу з високим рівнем "якості життя", де економічні проблеми суспільства в основному розв'язані. За вітчизняних умов розвитку соціально-економічних відносин увага підприємців має бути зосереджена на раціональних мотивах суспільного споживання, не залишаючи поза увагою емоційні та моральні складові.

Крім того, мотиваційними інструментами впливу можуть бути: *інструменти прямої мотивації* (орієнтовані безпосередньо на об'єкти екологізації — самі фактори екодеструктивного впливу (процеси, шкідливі речовини та ін.), продукти і послуги, які є носіями екодеструкції (виробництво і споживання пов'язані зі шкідливим впливом на середовище) та *інструменти непрямой мотивації* (орієнтуються на товари і послуги, що побічно можуть створювати умови для досягнення цілей екологізації).

Оскільки дія мотиваційних інструментів активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах може змінюватися відповідно до рівня розвитку та трансформації економіки, тому компонентами системи відтворення таких мотивацій мають бути:

→ моніторингова підсистема → збір, аналіз інформації про тенденції розвитку суспільних екологічних мотивів, потреб та інтересів споживачів, виробників, підприємців, держави;

→ аналітична підсистема → визначення взаємозв'язків і взаємозалежностей між мотивами, інтересами суб'єктів підприємництва та споживачами екотоварів і екопослуг, а також їх узгодження;

→ генеруюча підсистема → генерування цілей, завдань, засобів і інструментарію мотиваційно-стимульовального механізму екологізації підприємництва, який відповідає сучасному рівню соціально-економічного розвитку суспільства; формування концепцій і напрямків природоохоронного провайдингу на інноваційних засадах в умовах підприємства та державної екологічної політики;

→ реалізуюча підсистема → забезпечення державою та суспільством сприятливих умов реалізації процесів екологізації підприємництва в умовах трансформації економіки.

На нашу думку, до мотиваційно-стимулюючих інструментів механізму активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах слід віднести інструменти: економічні, прямого регулювання, обов'язкового та добровільного регулювання, добровільні угоди за екологічними позиціями, екологічного захисту споживачів, нетрадиційні інститути домовленостей, прогресивні форми співробітництва.

Реалізація мотиваційно-стимулюючого механізму активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах, екологізації підприємництва можлива за умов дієвості державних стимулюючих і регулюючих заходів через вплив на:

- адміністративний перерозподіл коштів (штрафи, субсидії та ін.); фінансові трансферти (податки, платежі, кредити, виплати та ін.);
- вільні ринкові механізми перерозподілу коштів (наприклад, продаж прав на викиди);
- стимулювання підприємницької ініціативи (наприклад, податкові знижки, нагородження спеціальними знаками, безкоштовна реклама тощо).

Ефективність вищезазначеного механізму активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах на рівні підприємства залежить від системи екологічного менеджменту, маркетингу та аудиту; на регіональному рівні – діяльності спеціалізованих підприємств і служб екологічного контролю в регіоні, громадських екологічних об'єднань підприємців; на державному адміністративно-ринковому рівні – функціонування об'єднань і служб реалізації міжрегіональних і міжгалузевих загальнодержавних програм активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах, розвитку екологізації підприємництва; на міжнародному рівні – виконання адміністративно-ринковими структурами міжнародних екологічних зобов'язань та залучення до цих процесів підприємницького потенціалу [4, с. 51 – 52].

Водночас, механізми стимулювання та управління процесами активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах не завжди відповідають меті досягнення максимальної прибутковості. Для реалізації механізмів, які б спонукали до екологізації підприємництва, необхідні:

- організація збору, обробки і передачі відповідної інформації;
- налагодження міжгалузевого, корпоративного взаємозв'язку і взаємодії;
- реалізація в практиці соціальних, економічних або юридичних важелів і стимулів (міжнародні, міжрегіональні, міжгалузеві угоди, законодавчі стимули та ін.);

- контроль за екологічними правопорушеннями та їх запобігання;

- екологічно спрямоване управління через банківське кредитування і стимулювання згідно з податковою політикою.

Адже проблема екологічної доцільності є складною для всієї системи екологізації підприємництва і тому вимагає набуття і використання спеціальних знань (інженерна екологія, соціальна екологія, синергетика, глобалістика, ноосферологія, геополітика, міжнародна екологія та ін.).

У даному разі необхідне поєднання економічних і соціально-екологічних цілей через ринкові і адміністративні, політичні, правові і культурні механізми. З цього огляду процес екологізації підприємництва і ринок належать до адміністративно-ринкової системи. Вони виступають як активний регулятор і стимулятор якості життя суспільства. Виникає нове поле конкуренції. Економіка як простір відносин важелів діє за принципом "дорожче, але корисніше". Тут співвідношення цін автоматично підпадає під управлінський вплив соціальних цілей та пріоритетів. І тоді суспільний розвиток спрямовується до загальної екологізації. Саме у цьому вбачаються переваги ринку і запорука успіху екологізації підприємництва [4, с. 49].

Тому, на нашу думку, ефективна реалізація процесів активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах, екологізації підприємництва може бути активізована шляхом відповідної взаємодії визначальних складових стимулювання цієї сфери діяльності, а саме:

- створення ринкової інфраструктури підтримки розвитку екологізації підприємництва в Україні;

- формування соціально-екологічного та економічного партнерства між органами влади та підприємництвом;

- створення сприятливих правових умов розвитку активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах, екологізації підприємства;

- розвиток національного та міжнародного ринків екологічної індустрії та створення сприятливих умов підприємству;

- створення престижу формування попиту та пропозиції на екологічні товари та послуги;

- стимулювання розвитку малих і середніх форм підприємництва екологічної індустрії;
- доступ до різних джерел фінансування екологічних заходів, міжнародних цільових кредитів, грантів;
- створення спеціальних екологічних фондів стимулювання підприємництва;
- забезпечення інформацією про ринки, екотехнології та екологічне законодавство;
- стратегічне планування та організація процесів екологізації підприємництва;
- удосконалення і розвиток сфери екологічного менеджменту та екологічного маркетингу;
- популяризація освіти та підвищення рівня кваліфікації в сфері природоохоронного провайдингу.

Ринкова інфраструктура підтримки розвитку екологізації підприємництва в Україні на сучасному етапі розглядається через функціонування: Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, Асоціації сприяння міжнародному підприємству та розвитку, Українського союзу промисловців і підприємців, Міжнародної ліги екологічного підприємництва в Україні, Національного екологічного центру України, Агентства з раціонального використання енергії та екології, Державного комітету України з енергозбереження, Державного агентства України з інвестицій та інновацій, Українського центру інноватики й патентно-інформаційних послуг, Агенції розвитку малого і середнього підприємництва, Всеукраїнського об'єднання підприємців "Нова формація", а також інформаційно-рекламної бази розвитку екологічного підприємництва, розробку проектів регіональних і галузевих екологічних технопарків. У 2007 р. розвиток інфраструктури підтримки підприємництва в Україні характеризувався функціонуванням 426 бізнес-центрів, 70 бізнес-інкубаторів, 27 технологічних парків, 302 лізингових центрів, 981 інвестиційного фонду, 341 інноваційного фонду і компанії, 1861 інформаційно-консультативної установи, 1654 громадських об'єднань підприємців, 211 фондів підтримки підприємництва, з них 40 – створені за участю Українського фонду підтримки підприємництва. В Україні в 4372 навчальних закладах здійснюють-

ся навчання підприємництва, в 322 здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів підприємництва [5].

Однією зі складових Національної програми підтримки підприємництва є орієнтація на інноваційний розвиток і налагодження коопераційних зв'язків між підприємствами, запровадження кластерних моделей розвитку, створення венчурних фондів, використання франчайзингових відносин тощо. Міністерством освіти і науки України розроблено проект Концепції Державної програми розвитку інноваційної інфраструктури, в якій важливе місце буде належати кластерам. З метою популяризації кластерного підходу в підприємстві в рамках проекту "Послуги з підтримки малого та середнього підприємства в пріоритетних регіонах", що фінансується Європейською комісією, розпочато роботу в Житомирській, Рівненській та Чернігівській областях. Вона спрямовується на виявлення потенційних підприємств-учасників кластерів, формування нових та підтримки вже діючих кластерів.

Для реалізації стратегії євроінтеграції, зростання конкурентоспроможності українських підприємств, забезпечення їх виходу на міжнародні ринки, налагодження тісних та прозорих зв'язків між українськими суб'єктами підприємництва та бізнес-структурами країн Європи, Держпідприємництвом здійснено комплекс заходів щодо входження України власним сегментом до Європейського реєстру бізнесу (EBR), який є мережею бізнес-реєстрів національних реєструючих організацій більшості європейських країн.

Основною метою EBR є об'єднання учасників цієї угоди в єдину електронну мережу для обміну інформацією з бізнес-реєстрів країн-учасниць, необхідною для компаній, підприємств, підприємців, органів державної влади цих країн. Дані Євросреєстру постійно оновлюються безпосередньо з офіційних реєстрів підприємств країн-учасниць EBR. Міжнародними партнерами визнано відповідність вітчизняної системи реєстрації європейським стандартам та нормам. У зв'язку з цим очікується поліпшення українського бізнес-клімату та розвитку підприємницької інфраструктури нового спрямування, якій будуть притаманні технологічність, екологічність, мультиплікаційність, інформаційно-консультативні технології тощо [6].

Соціально-екологічне та економічне партнерство між органами влади та підприємницькими структурами має передбачати:

- укладання угоди щодо соціально-економічного партнерства в контексті сталого розвитку та основних напрямків державної екологічної політики;
- залучення підприємництва до виконання міжнародних екологічних зобов'язань, державних, регіональних та місцевих екологічних програм, спільних проєктів;
- залучення підприємництва до освітніх екологічних програм підготовки і сертифікації спеціалістів на рівні міжнародних стандартів.

Зокрема, позитивним прикладом соціально-екологічного партнерства українськими підприємствами є актуальність використання біологічного та ін. видів палива, що виробляються з відновлюваних ресурсів. За прогнозними оцінками, до 2030 р. ринок біопалива складатиме 8 %, з урахуванням того, що він є екологічно чистим і виробляється з відновлюваних джерел енергії.

Тому директиви ЄС вимагають від країн-членів, аби частка біопалива у структурі енергоспоживання спільноти до 2010 р. становила — 5,75 %. Як засвідчує світовий досвід, найпоширенішим видом дизельного біопалива є метиловий ефір олії ріпаку (в Німеччині, Франції, Австрії, Чехії, США для вирощування ріпаку використовується 10 — 14 % ріллі).

В Україні відповідно до Програми розвитку виробництва дизельного палива (2006 р.) передбачено забезпечити до 2010 р. не менш як 520 тис. тонн усіх видів біопалива, що вимагатиме створення регіональних зон концентрованого вирощування ріпаку площею від 50 до 70 тис. гектарів та розширення технічної бази з виробництва дизельного біопалива, а також будівництва не менш як 20 заводів продуктивністю від 5 тис. до 100 тис. тонн і загальною потужністю не менш як 623 тис. тонн біопалива. Українські виробники розробили новий вид біопалива "БІО-100", який відповідає стандарту Євро-4 та не має аналогів у світі. Але на сьогодні його виробляє лише одна невелика приватна компанія у Західній Україні (близько 150 — 200 т на місяць) [7].

Таким чином, реалізація Програми розвитку виробництва дизельного палива має забезпечити збільшення виробництва

дизельного біопалива до 623 тис. тонн на рік, що сприятиме зменшенню імпорту нафти до 1,88 млн тонн та відповідно скороченню витрат валютних ресурсів (близько 40,4 млрд гривень з розрахунку орієнтовної ціни нафти 2100 – 2400 грн за 1 тону) [7].

Крім того, соціально-економічний ефект від реалізації програми має спричинити:

- підвищення рівня енергетичної безпеки країни, розв'язання проблем стабільного постачання енергоресурсів аграрному секторові економіки з використання власного відновлювально-го джерела;

- зменшення залежності національної економіки від імпорту нафтопродуктів, забезпечення розвитку агропромислового комплексу;

- поліпшення еколого-економічної ситуації та забезпечення сталого розвитку населених пунктів;

- збільшення експортного потенціалу України;

- зменшення викидів вуглекислого газу згідно з вимогами Кіотського протоколу;

- гармонізацію та уніфікацію законодавства України із законодавством ЄС, а також адаптацію системи акцизного збору з енергоносіїв, що діє в Україні, до положень Директив 2003/96/ЄС і 2003/30/ЄС;

- дотримання вимог екологічної безпеки (використання пального, що виробляється з рослин, які поглинають вуглекислий газ, зменшує емісію вуглекислого газу в атмосферу на 89 – 91 % порівняно з використанням аналогічної кількості дизельного палива);

- забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони навколишнього природного середовища, світових екологічних стандартів;

- запобігання безповоротній втраті частини гено-, демо- і екофонду країни;

- забезпечення збалансованого і невичерпного природокористування на значній частині території України;

- підвищення рівня зайнятості населення за рахунок будівництва 23 біопаливних заводів, що дасть змогу створити 4807 нових робочих місць, а також гарантуватиме забезпечення понад 24,4 тис. працівників роботою, пов'язаною з виробуванням, пе-

реробкою, зберіганням та транспортуванням рослинної сировини тощо [7].

Створення сприятливих правових умов розвитку природоохоронного провайдингу на інноваційних засадах в умовах підприємства має відбуватися на підставі: аналізу ефективності чинної системи правового захисту і підтримки інтересів екологічного підприємництва; введення спеціального реєстру екологічного підприємництва; розробки нормативних актів, що забезпечують дієздатність стимулюючих еколого-економічних важелів чинного природоохоронного законодавства; розробки законодавчих пропозицій щодо правового регулювання стандарту екологічно чистої продукції ("зеленої позначки").

Розвиток національного та міжнародного ринків екологічної індустрії та створення сприятливих умов підприємництву передбачає: сприяння доступу екологічного підприємництва до джерел фінансування, міжнародного ринку екологічно чистих технологій; спрощення дозвільних процедур еколого-підприємницької діяльності. Тут відбуваються певні позитивні зрушення, зокрема з 2007 р. в Україні є чинними 3707 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими. У сфері стандартизації, метрології, оцінки відповідності та захисту прав споживачів діє 46 угод з 33 країнами, 18 з яких укладено на міжурядовому рівні. Це сприяє зростанню конкурентоспроможності українських підприємств та забезпеченню їх виходу на міжнародні ринки [8].

Створення престижу формування попиту та пропозиції на екологічні товари та послуги, що передбачає активізацію природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах, екологізацію підприємництва за умов: посилення природоохоронного законодавства; поліпшення правоохоронної діяльності в сфері законодавства на національному і місцевому рівнях; можливості реалізації програм більш екологічно чистого виробництва і мінімізації відходів; "прозорості" політики охорони довкілля і природоохоронного законодавства шляхом встановлення діалогів між керівництвом та підприємствами.

Стимулювання розвитку малих і середніх форм підприємництва екологічної індустрії сприятиме: поліпшенню регіонального еколого-підприємницького клімату; оптимізації місцевого правового та фіскального регулювання; створенню спільних

підприємств з компаніями зарубіжних країн, у т. ч. на пільгових природоохоронних умовах; поліпшенню експертного потенціалу малих і середніх підприємств з екологічно чистими технологіями і продукцією; забезпеченню обміну інформацією і організації форуму на регіональному рівні.

Доступ до різних джерел фінансування екологічних заходів, міжнародних цільових кредитів, грантів може успішним за умов:

- підвищення інформованості про можливості фінансування, кредитування, надання грантів;

- організації консультативного обслуговування фінансових запитів;

- підвищення інформованості про галузеві, корпоративні та спеціальні фонди;

- формування загальнодержавного портфеля екологічних замовлень;

- розробки варіантів схем фінансово-кредитної підтримки розвитку екологічного підприємництва за участю екологічних фондів, аудиту і лізингу, страхування;

- використання різноманітних джерел фінансової допомоги; підготовки і розповсюдження каталогу про можливості фінансової допомоги;

- сприяння "позеленінню" банків (наприклад, програми оцінки банками впливу на навколишнє середовище або облік необхідності інвестицій в охорону довкілля); схеми кредитних гарантій.

Підтвердженням цьому є Програма співробітництва між урядом України і ЄБРР на 2007 – 2009 рр., згідно з якою мали бути надані інвестиції у розмірі 2,87 млрд євро в рамках 130 проектів у сфері енергозбереження [9, 10, 11].

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного аналізу можемо стверджувати, що *створення спеціальних екологічних фондів стимулювання підприємництва* сприятиме формуванню фінансових засобів для фінансування екологічної індустрії або для інвестицій в охорону навколишнього середовища загалом. З метою підвищення ефективності функціонування таких фондів вважаємо за необхідне враховувати таке:

- 1) при встановленні відрахувань до екологічних фондів, які планується витратити на природоохоронні програми, доцільно

брати до уваги еколого-економічні показники підприємницької діяльності, скориговані за допомогою індексів зміни економічної шкоди від забруднення довкілля;

2) доречно запровадити систему заліку витрачених товаровиробником коштів на природоохоронні заходи в рахунок їх платежів за забруднення.

Забезпечення інформацією про ринки, екології та екологічне законодавство передбачає: аналіз і розповсюдження інформації про наслідки адаптації та уніфікації природоохоронного законодавства ЄС; аналіз і поширення інформації про вплив природоохоронного законодавства на ринок екологічних товарів і послуг; моніторинг і структурний аналіз екологічного ринку, екологічної індустрії; розповсюдження інформації про екологічний ринок і можливості екологізації підприємництва за допомогою різноманітних мереж.

Вважаємо, що *стратегічне планування та організація процесів активізації природоохоронної діяльності в умовах підприємства на інноваційних засадах, екологізації підприємництва* має включати: моніторинг попиту на екологічне навчання; підвищення рівня підприємницького потенціалу в сфері планування, розробки та реалізації екологічних бізнес-проектів; підготовку та тренінг викладачів-консультантів з екологічного менеджменту та підприємництва; допомогу в сертифікації професійної підготовки і рівня кваліфікації.

Удосконалення і розвиток сфери екологічного менеджменту та екологічного маркетингу можуть бути досягнуті за умов підготовки професійних кадрів в галузі управління і організації екологічного ринку (наприклад, екологічний моніторинг, формування попиту і пропозиції на ринку екологічної індустрії, вивчення законів функціонування екологічного ринку); розвитку нових технологій менеджменту, маркетингу в сфері екологічного підприємства.

Для більшої *популяризації освіти та підвищення рівня кваліфікації в сфері екологізації підприємництва* необхідно передбачити організацію стажування підприємців на іноземних фірмах екологізованого спрямування; створення в Україні базових навчальних закладів з екологічного бізнесу; підготовки та видання серії навчальних посібників, підручників з екологічного підприє-

мництва, методів дослідження ринку екологічної індустрії; створення системи сертифікації професійної екологічної підготовки і рівня кваліфікації.

На наш погляд, в інтересах створення дієвого мотиваційно-стимулювального механізму активізації природоохоронного провайдингу в умовах підприємства на інноваційних засадах, екологізації підприємництва, першочерговими повинні стати такі заходи:

— підготовка та прийняття пакета законодавчих проектів, спрямованих на створення економічних основ стимулювання екологічного підприємництва в Україні (пільгове оподаткування підприємств екологічного профілю; запровадження стимулюючих цін і надбавок на екологічно чисту продукцію та послуги; порядок пільгового кредитування підприємств різних видів, форм підприємництва і власності, які функціонують у сфері екологізованої спрямованості; оподаткування екологічно небезпечних виробництв; порядок використання екологічних фондів для субсидування робіт, виробництва товарів і надання послуг екологічного профілю та ін.);

— створення організаційних структур у формі регіональних центрів та підготовки нормативно-методичної документації, яка регламентує їх діяльність, для регулювання та економічного стимулювання виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг екологічного напрямку;

— організаційне формування галузевих центрів з екологічного аудиту, екологічної стандартизації, екологічного ліцензування різних видів еколого-економічної діяльності, екологічної сертифікації товарів і продуктів, еколого-метрологічного контролю, акредитації суб'єктів екологічного підприємництва;

— законодавчо-нормативне забезпечення галузевих центрів з екологічного аудиту, екологічної стандартизації, екологічного ліцензування різних видів економічної діяльності, екологічної сертифікації товарів і продуктів, еколого-метрологічного контролю та акредитації суб'єктів екологічного підприємництва;

— державне сприяння організації промислового виробництва устаткування для малих підприємств екологічного профілю.

Література

1. Садеков А. А. Предпринимательство и устойчивое развитие : монография / А. А. Садеков. — Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2002. — 450 с.
2. Миркин Б. М. Поможет ли "биотопливный бум" устойчивому развитию? / Б. М. Миркин, Г. Г. Наумова, Р. М. Хазиахметов // Экология и жизнь. — 2008. — № 4(77). — С. 26 — 31.
3. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / за заг. ред. Л. Г. Мельника, М. К. Шапочки. — Суми : ВТД "Університетська книга", 2005. — 759 с.
4. Екологічне підприємництво : навч. посіб. / [В. Я. Шевчук, Ю. М. Салаткін, В. М. Навроцький та ін.]. — К. : Мета, 2001. — 191 с.
5. Про стан виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за I півріччя 2007 р. // www.dkrp.gov.ua.
6. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України № 188/98 від 05.03.1998.
7. Про затвердження Програми розвитку виробництва дизельного біопалива : Постанова Кабінету Міністрів України № 1774 від 22.12.2006 р.
8. Звіт про стан виконання за 2006 рік Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні // www.dkrp.gov.ua/ 20.02.2007.
9. ЄБРР може виділити Укрексімбанку 50 млн доларів для кредитування енергозберігаючих проектів // www.ukrnews.com/ 01.03.2007.
10. ЄБРР планує інвестувати €200 млн в енергозберігаючі проекти в Україні в 2007 р. // www.ukrnews.com/ 14.03.2007.
11. Ощадбанк має намір разом з ЄБРР кредитувати населення на покупку енергозберігаючого обладнання до 2008 р. // www.ukranews.com.

ECONOMIC MECHANISM OF THE PERSONAL INTEREST IN DEVELOPMENT OF NATURE PROTECTION PROVIDING IN THE CONDITIONS OF AN ENTERPRISE

B. Andrushkiv, R. Sherstyuk

Ternopil National Technical University by I. Puliuy

Summary. *The directions of effective public and market changes in basic viable spheres are defined. The necessities of creation of effective mechanism of economic reasons, interests and stimuli which will be instrumental in realization of processes of activation of nature protection activity in the conditions of an enterprise on innovative principles are grounded. It is marked that, this mechanism must acquire the new signs of optimum combination of factors of the personal interest of enterprise and stipulate the choice of new values and strategic key points in relations in an innovative chain: "ecology is an enterprise, an entrepreneurship is society".*

Key words: *economic mechanism, providing, reason, enterprise, innovations, ecology – enterprise, an entrepreneurship – society.*